

2. Народна освіта, наука і культура в Українській РСР. Статистичний збірник. – К.: Статистика, 1973. – 316 с.
3. Куценко В.И. Успехи и достижения народного образования в СССР / В.И. Куценко. – К.: Знання, 1976. – 39 с.
4. Маринич О. Знання і праця поруч ідуть / О. Маринич. – К.: Політвидав України, 1977. – 142 с.
5. Днепров Э. Д. Советская историография отечественной школы и педагогики (1918 – 1977). Проблемы, тенденции и перспективы / Э.Д. Днепров. – М.: Изд. АПН СССР, 1981. – 90 с.
6. Гулан Н.М. Розвиток історії педагогіки в Україні: історіографічний аспект: дис. д-ра пед. наук: спец. 13.00.01 / Гулан Нестор Миколайович – К., 2001. – 496 с.
7. Струбицький В.В., Бондар О.В. Учитель радянської школи (історико-педагогічний аспект) / В.В. Бондар, О.В. Струбицький. – Львів: Вища школа, 1987. – 200 с.
8. Сворац С.Д. Становлення радянської системи влади в західному регіоні України: традиції та проблеми / С.Д. Сворац. – К.: Правда Ярославовичів, 1988. – 44 с.
9. Яремчук В.Д. Національні проблеми загальноосвітньої школи України: історія і сучасність / В.Д. Яремчук. – К.: ІСДО. – 1993. – 100 с.
10. Майборода В.К. Вища педагогічна освіта в Україні: історія, досвід, уроки (1917 – 1985 рр.) / В.К. Майборода. – К.: Либідь, 1992. – 196 с.
11. Баран В. К., Даниленко В. М. Україна в умовах системної кризи (1946 – 1980-і рр.) / В.К. Баран, В.М. Даниленко // Україна крізь віки. – В 15-ти томах. – Т.13. – К.: Альтернативи, 1999. – 304 с.
12. Чорна О. М. Інформаційно-бібліографічне забезпечення вчительства загальноосвітніх шкіл в Україні: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.01 – історія України / О. М. Чорна. – К., 1996. – 20 с.
13. Дем'янчук С.П. Трудова підготовка учнів загальноосвітніх шкіл України (1945 – 1999 рр.): дис. ... канд. пед. наук: 13.00.01 / Дем'янчук Степан Петрович. – Тернопіль, 2000. – 163 с.
14. Сворац С.Д. Загальноосвітня школа західноукраїнського регіону в контексті суспільно-політичного життя другої половини 40-х – першої половини 60-х років ХХ ст.: дис. д-ра іст. наук: 07.00.01 / Сворац Степан Дмитрович. – К., 1999. – 386 с.
15. Брехунець Н. С. Навчальні заклади освіти 50 – 80-х років ХХ ст.: історіографія: автореф. дис. на здобуття наук ступеня канд. іст. наук: спец. 07.00.06 «Історіографія, джерелознавство та спеціальні історичні дисципліни» / Н. С. Брехунець – К., 2006. – 19 с.
16. Коляска І.В. Освіта в Радянській Україні / І. В. Коляска; [Переклад з англійської мови з доповненням і додатками]. – Торонто, 1970. – 246 с.
17. Добрянський М. Дві книги Івана Коляски про сучасну Україну / М. Добрянський // Український самостійник. – Мюнхен, 1970. – № 151 – 152. – С. 42.
18. Коляструк О.А. Історія повсякденності як об'єкт історичного дослідження: історіографічний і методичний аспекти / О.А Коляструк. – Х.: Вид-во «Курсор», 2008. – 122 с.

Аннотація

В статье анализируется состояние исследования проблемы школьной повседневности в Украинской ССР периода «застоя». Определены этапы и особенности историографического осмысления темы отечественными и зарубежными учеными.

Ключевые слова: образование, народное образование, повседневность, учителя, историография, исследования.

Annotation

The article examines the state of research on the problem of school daily life in the Ukrainian SSR of the period of "stagnation". The stages and features of historiographical understanding of the topics of domestic and foreign scientists.

Key words: education, education, everyday life, teachers, historiography, research.

УДК 930.1

**Ольга Ковтуненко
(Житомир)**

ПЕРЕДУМОВИ УТВОРЕННЯ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ У ВИСВІТЛЕННІ РОСІЙСЬКОЇ ІСТОРІОГРАФІЇ ХІХ СТ.

Аналізуються погляди російських істориків ХІХ ст. на передумови утворення Речі Посполитої, висвітлення консервативним та ліберальним напрямками російської історіографії литовсько-польської історії ХІV – першої половини ХVІІІ ст.

Ключові слова: Річ Посполита, Велике Князівство Литовське, російська історіографія ХІХ ст.

Формування Речі Посполитої як єдиної держави розглядалося багатьма російськими істориками. На основі їх поглядів на дану тематику можна скласти уявлення про загальне розуміння ними польського питання, не лише на процес укладення Люблінської унії, але й на усі події, котрі передували укладенню цього акту. Основним завданням статті є аналіз поглядів російських науковців на період XIV – першої половини XVII ст., тобто, від Кревської унії 1385 до Люблінської 1569 р, власне утворення Речі Посполитої. Тема є недостатньо висвітленою сучасними науковцями, отже потребує вивчення та аналізу.

Особливістю російської історіографії XIX ст. є погляд на ці події як такі, що належать до російської історії. Російська історіографія XIX ст. розглядала Люблінську унію як історію західних земель Росії, пояснюючи це тим, що Велике Князівство Литовське є російською територією. Такої думки дотримувалися не лише російські історики консервативного напрямку, але й ліберального. Одним з перших висловив подібні міркування з даного питання М. Карамзін ще у першій половині XIX ст. Виключення становлять історики Ф. Уманець та М. Любавський, котрі розглядали історію унії як окремого епізоду розвитку історії.

М. Карєєв, М. Любович, В. Бильбасов, О. Погодін є тими істориками, котрі вивчали всесвітню історію та паралельно займалися дослідженнями історії Польщі. У своїх працях про відносини між Польщею та Великим князівством Литовським XIV – XVI ст. вони обмежувалися висновками, які відповідали загальним концепціям російської консервативної історіографії.

Федір Уманець чи не єдиний представник російської історіографії, який звернув увагу на те, що громадська думка Росії несхвально оцінювала прагнення Ягеллонів з'єднати Польщу та Литву. Водночас Федір Михайлович пояснює, що факт об'єднання Польщі та Литви слід розглядати як явище суто історичне, не зважаючи на додаткові умови, що суперечать загальній російській доктрині [1, с. 210].

М. Коялович став першим російським науковцем, котрий опублікував діаріуш Люблінського сейму 1569 р. [2]. У його працях Люблінська унія розглядається як процес завершення відносин між двома державами: Польщею та Річчю Посполитою [3, с. 18]. Михайло Осипович належав до консервативного напрямку у російській історіографічній науці та вважається істориком російської православної церкви, що пояснює його ставлення до вивчення Польщі не лише з політичної сторони, але й релігійних стосунків. Він вважав, що об'єднання Литви та Польщі надто викривлене польською історіографією, тому дане питання необхідно вивчати з особливою обережністю та уважністю [4, с. 57].

Деякі твори російських істориків не втратили свого значення до сьогодні. Прикладом цього є праці М. Любавського, присвячені інтеграції литовської та польської держав, розвитку її передумов. Основним предметом вивчення у його працях став процес уподібнення державного устрою литовської держави до польської як результат політичного розвитку після укладення унії 1569 р. Праця «Литовско-русский Сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешней жизнью государства» [5] стала помітною у російській історіографії щодо інтеграції Польщі та Литви.

Система державної влади у Литовській державі складалася таким чином, що управління в ній здійснювалося не главою держави, а сеймом: «...ко времени Люблинской унии власть литовско-русского господаря подверглась сильному ограничению со стороны общества. Господарь не только единолично, но даже и при согласии своего совета – панов рады, не имел права начинать войну и налагать на земледельцев великого княжества серебрянину или какую-нибудь другую подать на военные расходы» [6, с. 215]. Усю діяльність необхідно було погоджувати з панами ради та урядовцями, які складали «вальний сейм». До сейму входили не усі стани суспільства, а лише «сейму належні», такі як: «духовне и светские сановники, составлявшие господарскую раду... великого княжества, маршалки и другие урядники земские и дворные, а также и вся вообще землевладельческая знать». Духовенство, міщани, селяни та шляхта не були представлені на сеймі [6, с. 147]. Сейм збирався кожного року, іноді два три рази на рік. Сейм скликався на невизначений термін, а в залежності від кількості питань для вирішення. Тривалість могла бути від місяця до восьми, як у Любліні 1569 р: «10 декабря собрался сейм в Люблине и продолжился с некоторым перерывом восемь месяцев, по 12 августа 1569 года включительно» [5, с. 518].

М. Любавський дійшов висновку, що «созывы и продолжительные совещания великого вального сейма указывают, что учреждение стало необходимым двигателем в ходе государственных дел великого княжества». На сеймах вирішувалися питання не лише збору податків, але й ті, що стосувалися внутрішньої та зовнішньої політики, наприклад, «вопрос об

унії з Польщею (на Берестейському сеймі 1566 г.) і Люблінському 1569 г.). Питання унії розглядалося і раніше, тобто за три роки до Любліна [5, с. 531].

М. Любавський, порівнюючи литовський та польський сейми, констатує значну кількість спільних рис за соціальним складом та за державним значенням: «ко времени Люблинской унии в великом княжестве Литовском сложилось представительное учреждение, как по своей компетенции и значению, так и по составу, довольно близкое к польскому сейму» [6, с. 338]. Історик назвав унію парламентською, оскільки сейми мали більше спільного ніж відмінного.

Процес об'єднання двох держав був описаний як у загальних працях, так і у спеціальних дослідженнях С. Соловйова, В. Ключевського, П. Брянцева, Д. Іловайського. Цих науковців об'єднувала думка про те, що інтеграція литовських земель з Польщею була неможливою без російського православ'я.

І. Лаппо мав дещо інший погляд, доводив, що дві частини Речі Посполитої – Корона та Литва – є абсолютно відокремленими. Вказав на юридичні відмінності Польщі та Великого князівства Литовського. Його праця «Великое княжество Литовское за время от заключения Люблинской унии до смерти Стефана Батория» [7] починається з огляду політичної історії ВКЛ. «Вопрос о том, чем было Литовско-Русское государство в соединенной Польско-Литовской Речи Посполитой – область, едва затронутая историческим исследованием». Питання поставлене автором на початку праці стало ключовим при аналізі подій. Мова йшла про вживання поняття «історія руського народу» в контексті історії Речі Посполитої, автор особливо бажав звернути на них увагу читача. «История народа Русского выходит далеко за пределы истории Русского государства, а история Литовско-Русского великого княжества, присоединенного к России в конце XVIII века, тем более должна останавливать на себе внимание Русского историка: она исследует и прошлое Русского народа, и прошлое его государственной территории», – наголошував автор [7, с. 34]. І. Лаппо пояснив необхідність висвітлення історії ВКЛ та Польщі тим, що це російські землі в минулому.

Для висвітлення творення польсько-литовської держави необхідно звернути увагу на період 1385 – 1569 рр. Результати аналізу дадуть можливість зрозуміти причини негативної характеристики російською історіографією польсько-литовського возз'єднання.

І. Філевич, І. Беляєв, Д. Іловайський, Ф. Леонтович, М. Коялович відстоювали думку про те, що ВКЛ кінця XIV ст. вважається російською державою за культурною та територіальною приналежністю. Зокрема, М. Коялович робить ретроспективне порівняння, наводячи приклад ситуації X – XI ст., звертає увагу на те, що становище литовців на російських землях було схожим до становища варягів на Русі в часи Володимира та Ярослава, отже, князівство було більше російським, ніж литовським. [3, с. 15].

П. Брянцев вважає, що на початку XIV ст. Великому князівству Литовському для цілковитого возз'єднання з російською державою залишалося зовсім мало часу, адже його територія вже була російською [8, с. 156], а більшість населення розмовляло російською мовою. Ще одним аргументом став релігійний аспект. На думку історика, православ'я було релігією більшості литовців, однак жодного пояснення відносно того яким чином відбувалося запровадження католицизму Ягелонами не існує [9, с. 72].

М. Довнар-Запольський відмічав вплив російської держави на Литву. Його підтримував Ф. Леонтович. Історики доводили свої погляди на основі характеристики законодавчих органів держав. Посилалися на те, що сейм Великого князівства Литовського перейняв традиції віче у Пскові та Новгороді [10, с. 24].

Російська історіографія ліберального та консервативного напрямків мала спільну рису щодо висвітлення Литви як держави, що об'єднує російські землі. Характерною є лише відмінність між поглядами на принцип за яким землі об'єднували. М. Карєєв, В. Мякотин, В. Ключевський свої трактування базували на політичній ситуації земель у XIV – XV ст. Позиція П. Брянцева не мотивується політичними аспектами, а пояснювалася прагненням як литовських, так і московських князів об'єднати руські землі. П. Брянцев вважає Міндовга російським князем, додаючи до його характеристики термін «православний». Про Міндовга, Гедиміна, Ольгерда історик пише позитивно, а спроби підпорядкування руських земель згадує в контексті їх об'єднання, тобто, як прогресивні політичні кроки. Такі погляди історика пояснюються позицією російської історіографії консервативного напрямку щодо прийняття більшістю населення Литви православ'я [9, с. 41]. На думку М. Кояловича православ'я стало фактором, що наближав литовців до російського населення [4, с. 204]. І. Філевич висловив думку про відсутність просвітницької

діяльності Кирила та Мефодія у Польщі, що спричинило нерозуміння значення єдиної слов'янської православної церкви [11, с. 95].

Роздробленість та монголо-татарські завоювання XIII – XV ст. створили умови об'єднання руських земель Литвою. Більшість російських консервативних істориків дивилися на землі Київської Русі як на російську приналежність. П. Брянцев, І. Біляєв, Д. Іловайський, І. Філевич є прибічниками думки про російську етнічну приналежність та православність литовських князів. Таке трактування російського політичного впливу на формування Великого князівства Литовського не знайшло розуміння в історіографії Литви та Польщі.

Укладення Кревської унії суперечило, згідно російської історіографії, злиттю Литви і російських земель та утворенню єдиної православної держави. М.Коялович вважав, що Литва не могла бути самостійною державою та повинна стати частиною сильного сусіда [3, с. 57]. А таким сусідом, на його думку, було лише князівство Московське, а польський сусід став випадковим. І. Філевич переконаний у тому, що передумов для унії не існувало, а Польща та Русь мали вікову ворожнечу. У підтвердження він наводив приклад уявлення біса російським населенням у вигляді ляха.

Консервативна російська історіографія переконана у тому, що Кревська унія – це початок насильницького насадження католицизму [11, с. 112]. Ф. Уманець вбачав позитив у польському впливі на руські землі Литви як вплив західної культури. Він став винятком серед російських консервативних істориків. Основна перевага, на його думку, полягала у тому, що польська держава мала більше політичної свободи, що полягала у вмінні не лише приєднувати, але й асимілювати країни. Історик порівнював Польщу із добрим поміщиком, до якого селяни несуть гроші для власного викупу. Ф. Уманець має на увазі не лише Литву, але й Пруссію та Лівонію [1, с. 153].

Спільною думкою російської історіографії XIX ст. є твердження, що приєднання Польщею литовських земель було насильницьким. Лише деякі історики розглядають приєднання як процес асиміляції (Ф. Уманець, М. Любавський). Однак, вважаючи приєднання насильницьким, самі це заперечують, вказуючи на слабкість Польщі. І. Беляєв, П. Брянцев, Д. Іловайський, І. Філевич стоять на позиції приєднання Литви шляхом підступності, обману. На думку Ф. Єленева, об'єднання литовської держави з Польщею здійснено не на основі першості польської цивілізації, не матеріальною могутністю Польщі, а далекоглядністю та наполегливістю польської державної верхівки, особливо вищого духовенства [12, с. 54].

Думка російських істориків про неспроможність Польщі мати досконалу систему управління, упорядковану державну політику, схему розбудови країни як великої держави викликає сумніви та є мало аргументованою з позиції фактів. Ще одним твердженням російської історіографії XIX ст. є думка про неподільність «русского народа», до якого віднесено малороси та білоруси. Таку позицію відстоювали М. Коялович, Д. Іловайський, В. Ключевський, М. Карєєв.

П. Брянцев запевняв, що малороси і білоруси відрізняються від великоросів прагненням до свободи. Він вважав це хвилиною слабкістю та проявом децентралізаційних прагнень. Великороси, на відміну від інших слов'янських народів, мали чітке розуміння значення централізації та авторитету влади. Влада для них стала не лише абсолютною, але й визнавалася недоторканою та священною [9, с. 114]. Така точка зору є характерною для історика консервативного напрямку російської історіографії XIX ст.

У прагненнях до свободи слов'янських народів П. Брянцев вбачав основну причину роздробленості західних земель, а отже і можливість приєднання або завоювання їх іншою сильнішою державою, такою він бачив Литву. Суперечливість слів П. Брянцева у тому, що, називаючи Велике князівство Литовське сильним політичним утворенням, Польща змогла приєднати ці землі підступністю.

Кревська унія 1385 р розглядалася російською історіографією як династичний союз, така позиція була безальтернативною. Пояснювалося це тим, що католицька та православна віри не могли об'єднатися в одній державі, адже це суперечило слов'янофільським ідеям.

У російській історіографії відсутній детальний аналіз Кревської унії, основний погляд полягав у тому, що вона була випадковим явищем без глибинних мотивів. П. Брянцев констатував, що Польща отримала нове життя після приєднання литовських земель, що дало змогу проіснувати їй ще чотири століття [9, с. 117].

І. Лаппо вважав, що приєднання Литви зберегло Польщу від небезпеки з німецької сторони [7, с. 146]. Ф. Єленєв висловив подібні міркування на цю тему так: «Польща до соединения с

литовко-русским государством была государственным ничтожеством, не могущим защитить себя не только от литовско-русских поляков, но даже от прусских переселенцев» [12, с. 69].

Частина істориків як консервативного, так і ліберального напрямків, вбачала зміну політичного напрямку Польщі на схід у тому, що тут не було опору (В. Більбасов, В. Мякотін, О. Погодін, Ф. Уманець, П. Гейсман). Поруч існувала думка, що унія стала експансіоністською політикою католицької церкви проти руських земель та православної церкви (І. Беляєв, П. Брянцев, Д. Іловайський, І. Філевич, С. Соловйов).

Польська історіографія, розглядаючи причини укладання Кревської унії, виокремлювала серед них такі: німецька загроза для Польщі та Литви, можливість асиміляції Литви російським елементом в культурному та кількісному планах. Х. Ловмянський вважав, що прийняття католицизму Литвою стало вирішальним моментом у її історії, оскільки вберегло країну від поглинення «російським православним морем» [13].

Більшість російських істориків не визнавало об'єднання Польщі та Литви, інтеграцію називало ланцюгом випадкових домовленостей. Виняток становить М. Любавський. Відсутність комплексних наукових досліджень у російській історіографії не дає можливості відтворити етапність та повноту оцінки інтеграційних процесів російськими істориками.

На думку М. Кояловича помилковим є твердження польської історіографії про добровільне приєднання, коли, все довкола вирішувалося кров'ю [4, с. 164].

У праці «Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно» М. Любавський спирався на документальні матеріали. Історик виділяв декілька етапів зближення Польщі та Литви. Спершу мали місце тісні взаємини за життя Ягайла та Вітовта, однак вони скінчилися війною 1432 – 1437 років. Після того, за словами М. Любавського, встановився деякий спокій у відносинах, з'явилася навіть тенденція до розриву. Спроби поновити об'єднувачі процеси відновилися лише у XVI ст. [6, с. 252].

Періодизація інтеграційних процесів Польщі та Литви за М. Любавським в основному збігається з сучасною польською історіографічною позицією. Х. Ловмянський виділяв три основних етапи в утворенні польсько-литовської федерації. Перший – період інкорпорації до 1440 р.; другий – триумф польського сепаратизму до 1500; третій – заключний, результатом якого стала Люблінська унія 1569 р. Згодом така модель періодизації доповнювалася, зокрема, вказувалося на домовленості Ягайла та Вітовта у 1392 р., вплив Городельської унії 1413 р. [13].

Російська історіографічна думка XIX ст. висувала думку про те, що руські землі у складі польсько-литовської держави до XVI ст. почували себе відокремленими. Тут історики розділилися, одні (В. Мякотін, В. Більбасов, Ф. Уманець, М. Любавський) наполягали на тому, що це пояснювалося сформованим суспільним та державним ладом ще до входження їх у склад Литви, а також мінімальним впливом польської сторони XIV – XVI ст. На противагу їм виступали М. Коялович, І. Біляєв, П. Брянцев, Д. Іловайський, І. Філевич, які вважали відокремленість руського елемента результатом спротиву насадженню католицької віри.

В. Мякотін та Ф. Уманець стверджували, що руським землям була надана можливість самостійно здійснювати політику внутрішнього поділу та розвитку. Таке право вони отримали у зв'язку із федеративним характером Великого князівства Литовського. М. Любавський вважав, що литовські князі переважали не лише у центральних органах ВКЛ, але й у політичній системі на руських землях грали не менш важливу роль [6, с. 301]. М. Коялович, Ф. Леонтович, М. Довнар-Запольський вважали, що з огляду на релігійну нетерпимість православне населення не мало права займати посади у ВКЛ. М. Коялович виокремлює постать К. Острозького, називаючи його досягнення у владних колах не інакше як випадковість [14, с. 232].

Ф. Уманець посилається на існування особливого типу шляхти, яка відрізнялася власною невизначеністю щодо етнічної приналежності. Історик називає її ще перехідною шляхтою, тобто від русько-литовської до польської. Частина шляхти довгий час писали своє прізвище на декількох мовах, зокрема, польською та руською. Є. Охманський відмічає, що литовські магнати та шляхта говорили що вони литвини, а не поляки, однак Річ Посполиту вважали Батьківщиною [15, с. 55]. За словами Ф. Уманця такі приклади можна відносити лише до XVII ст. У подальшому історик не вивчав питання самоідентифікації литовсько-російської шляхти [1, с. 143]. І. Лаппо взагалі говорив про відсутність колонізації серед російського дворянства. Історик усупереч фактам стверджував, що поляки розраховували на об'єднання католицької та православної шляхти, однак цього так і не відбулося до середини XVI ст. [7, с. 445].

Загальним твердженням для російської консервативної історіографії є визнання колонізації як процесу серед російського дворянства, однак характерною ознакою є те, що Московське

царство продовжувало відігравати певну роль у житті суспільства, особливо, що стосувалося релігійних аспектів. Саме релігійний фактор на думку Д Іловайського, П. Брянцева, Ф. Єленева був переважаючим навіть у політичному житті.

На думку П. Брянцева, рівень релігійної терпимості в католицькій Польщі та в Литві, а згодом і у Речі Посполитій, економічні та політичні права населення залежали від рівня загрози польській шляхті Московської держави. Він не заперечує факту зрівняння у правах, однак вважає, що це здійснювалося для відводу очей Московської держави, яку поляки боялися більше ніж татарських набігів. Загалом П. Брянцев вважав, що після об'єднання Річ Посполита була слабкою, особливо у порівнянні з Московською державою [9, с. 84].

За словами М. Кояловича, позиція російської влади виявлялася не лише у політиці, але й у релігії, на противагу католицизму, який вважали світською релігією, протиставляли православ'я, яке було народним [14, с. 252]. Для ліберальної історіографії ідеалізація ролі російської православної церкви теж було характерним, зокрема для С. Соловйова та О. Трачевського. Позиція В. Мякотіна дещо відрізняється та є більш вмотивованою. Історик наводить приклад того, як у період повстань Б. Хмельницького православна церква зверталася за допомогою про захист і до Богдана Хмельницького і до польського короля і до московського царя, у залежності від того, хто мав більше сили на конкретний момент часу [16, с. 159].

Історики консервативного напрямку стверджували про колонізацію вищих прошарків руського населення, однак ігнорували позицію широких кіл народу. Апелювання до такого факту колонізації відбувається лише у випадках, коли Росія опиняється у не вигідному становищі. В інших ситуаціях російська держава забувала про думку народів України, Білорусії, Польщі, Литви. Російська історіографічна думка XIX ст. є достатньо суперечливою з точки зору фактажу та вмотивованості викладу матеріалу. Така ситуація зумовила політичним впливом держави на історичні наукові кола XIX ст. та загальноросійською імперською традицією.

Джерела та література:

1. Уманец. Ф. Вырождение Польши. Два года после Ягеллонов / Ф. Уманец. – Санкт-Петербург, 1872. – 341 с.
2. Дневник Люблинского сейма 1569 года: Соединение Великого Княжества Литовского с Королевством Польским. – СПб., 1869. – С. VII, 780 с.
3. Коялович М. Люблинская уния, или Последнее соединение Литовского княжества с Польским королевством на Люблинском сейме в 1569 году / М. Коялович // Русский инвалид. – СПб. – 1863. – 87 с.
4. Коялович М. Чтения по истории Западной России / М. Коялович. – СПб.: Тип. А. С. Суворина, 1884. – 349 с.
5. Любавский М. Литовско-русский Сейм. Опыт по истории учреждения в связи с внутренним строем и внешней жизнью государства / М. Любавский – М.: Университетская типография, 1900. – 1160 с.
6. Любавский М. Очерк истории Литовско-Русского государства до Люблинской унии включительно / М. Любавский. – М.: Московская художественная печатня, 1915. – 401 с.
7. Лаппо И. Великое Княжество Литовское за время от заключения Люблинской Унии до смерти Стефана Батория (1569 – 1586): опыт исследования политического и общественного строя. Т. 1 / И. Лаппо. – С.-Пб.: Типография И. Н. Скороходова, 1901. – 780 с.
8. Брянцев П. История Литовского государства с древнейших времен / П. Брянцев – Вильна: типография А. Г. Сыркина, 1889. – 659 с.
9. Брянцев П. Очерк древней Литвы и западной России / П. Брянцев – Вильна, 1891. – 157 с
10. Довнар-Запольский М. Спорные вопросы в истории литовско-русского права. Матвея Любавского / М. Довнар-Запольский // Журнал Министерства Народного Просвещения. – 1901. – Октябрь. – 48 с.
11. Филевич И. Борьба Польши и Литвы-Руси за галицко-волинское наследие / И. Филевич – СПб.: Типография В.С. Балашева, 1890. – 150 с.
12. Еленев Ф. Польская цивилизация и ее влияние на Западную Русь / Ф. Еленев. – С-Пб. – 1863. – 88 с.
13. Lowmiański H. Studia nad początkami społeczeństwa i państwa litewskiego / H. Lowmiański – Wilno: 1931 – 1932. Т. I – II.
14. Коялович М. Литовская церковная уния / М. Коялович – СПб.: Тип. Тихменева, 1859 – 1861. – Т. 1. – 1859. – 316 с.
15. Ochmański J. Historia Litwy / J. Ochmański – Wrocław, – 1982. – 91s.
16. Мякотин В. Лекции по русской истории / В. Мякотин – С-Пб.: Типография Р. Голике, 1892. – 472 с.

Аннотація

Анализируются взгляды русских историков XIX века. предпосылки образования Речи Посполитой, освещение консервативным и либеральным направлениями в российской историографии литовско-польской истории XIV - первой половины XVII века.

Ключевые слова: речь Посполитая, Великое Княжество Литовское, российская историография XIX века.

Annotation

Examines the views of Russian historians of the nineteenth century. conditions of formation of the Commonwealth, lighting conservative and liberal areas in the Russian historiography of the Lithuanian-Polish history XIV - first half of XVII century. Keywords: Polish-Lithuanian Commonwealth, the Grand Duchy of Lithuania, the Russian historiography of the nineteenth century.

УДК 93/94:378.1/004.9

**Ренат Ріжняк
(Кіровоград)**

РОЗВИТОК ІНФОРМАТИЗАЦІЇ НАУКОВИХ БІБЛІОТЕК У ВИЩІЙ ШКОЛІ УКРАЇНИ В ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ ХХ – НА ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТТЯ: ІСТОРІОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ.

Досліджуються історіографічні напрямки та етапи розвитку наукової думки про історію розвитку інформатизації наукових бібліотек ВНЗ України протягом 1980 – 2010 років.

Ключові слова: історіографія, інформаційні технології, наукова бібліотека, вища школа України.

Історіографія еволюції наукової думки про розвиток та впровадження інформатики у вищих України протягом другої половини ХХ – початку ХХІ ст. пройшла в своєму розвитку ряд етапів, які відрізняються масштабами і глибиною постановки проблем та їх теоретичного вирішення. До історіографічного комплексу розвитку інформатизації вищої школи України на вказаному історичному стані входять, крім відповідних історичних досліджень, роботи про комплектування засобами обчислювальної техніки вищів України, розвиток кібернетики, інформатизація навчального процесу у вищій школі до комплексу долучаються й історичні праці, в яких розкривалася еволюція використання інформаційних технологій в організації діяльності ВНЗ України. Всіх їх можна умовно розділити на чотири підгрупи, в яких вивчалася історія розвитку комп'ютерних мереж закладів освіти і науки.

Мета статті – дослідити історіографічні напрямки та етапи розвитку наукової думки історії використання інформаційних технологій (контекст інформатизації наукових бібліотек) в організації діяльності вищої школи України протягом другої половини ХХ – початку ХХІ ст. Досягнення мети дослідження передбачає розв'язання таких завдань: а) визначення переліку та змісту основних історичних напрацювань щодо предмету дослідження; б) з'ясування основних етапів використання інформаційних технологій у книгозбірнях ВНЗ України протягом вказаного історичного періоду.

Одним з перших українських історичних досліджень, у якому вивчалася еволюція структури та функцій наукових бібліотек, була монографія М. С. Слободяника [1], де автор запропонував нову системно-комунікативну модель бібліотеки.

В контексті визначення закономірностей історичного поступу інформаційно-комунікаційної стратегії діяльності бібліотек набуває актуальності дослідження В. Н. Горового [2]. У якому розв'язувався цілий комплекс задач: вивчалися внутрішні і зовнішні чинники еволюції інформаційної основи розвитку українського суспільства, аналізуються перспективи використання даних факторів для оптимізації розвитку країни та її національних інформаційних ресурсів, які акумулюються, зберігаються і використовуються в бібліотеках як інформаційних центрах. Сучасні інформаційні технології та розвивають бібліотечні інформаційно-аналітичні центри та структури. Вони орієнтуються на вдосконалення процесу циркуляції інформації в суспільстві, задоволення запитів соціальних інформаційних баз, розвиток дистанційних форм обслуговування користувачів. В числі факторів, які впливали на розвиток соціальних інформаційних баз, В. Н. Горовий називає технологічний прогрес, організаційний фактор і людський фактор, як основний для розвитку інформаційного простору.

Контекст інформатизації бібліотек ВНЗ розкритий у дисертаційному дослідженні Н. І. Апшай [3] та при визначенні особливостей еволюції управління автоматизацією бібліотек у праці Т. Робіна [4].

У дослідженнях [5 – 8] під різними кутами зору були вивчені еволюційні особливості формування та використання електронних інформаційних ресурсів. З позицій коеволюційного розвитку бібліотечно-інформаційних установ та системи наукової комунікації в умовах